

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора географічних наук, професора, завідувача кафедри геоекології та гідрології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Царика Любомира Петровича

на дисертаційну роботу **Салія Михайла Васильовича**

**«Сучасні трансформаційні процеси Тернопільської обласної системи
розселення та їх вплив на просторовий розвиток»**

представлену до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 10 – Природничі науки за спеціальністю 106 – Географія

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена соціально-політичними трансформаціями, що розпочалися в Україні з 2014 року. Перерозподіл поселень поміж територіальними громадами та адміністративними районами призвели до деформацій у системах розселення локального рівня. А процеси децентралізації призвели ще й до помітних диспропорцій у соціальній сфері. Як результат, маємо зміни в конфігурації адміністративно-територіального устрою, в розподілі об'єктів соціальної інфраструктури, фінансової спроможності громад, а також трансформації взаємозв'язків між населеними пунктами.

Важливим фактором актуальності дослідження, є активна фаза військової агресії РФ проти України, яка від 2014 року перейшла від локалізованих воєнних дій до повномасштабної війни з 2022 року. Це спричинило інтенсивне переміщення населення, релокацію бізнесу, нові тенденції у транспортно-логістичних зв'язках. Також суттєво вплинуло й на демографічну та економічну ситуацію в західних регіонах, зокрема на досліджуваній території.

Окрім аналізу чинників загальнодержавного характеру, у дисертації проаналізовано й суто конкретні (внутрішні) передумови розвитку системи розселення: від історико-географічних до вивчення динаміки перебігу демографічних процесів, від просторової структури освітньої та медичної сфер

до розподілу об'єктів культурної спадщини та туристично-рекреаційного потенціалу. Комплексний підхід до вивчення трансформаційних процесів дозволив оцінити не лише поточний стан обласної системи розселення, але й її потенціал для стабільного розвитку. Це підкреслює як наукову, так і практичну значущість обраної тематики.

Зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами і темами

Дисертаційна робота логічно вписується в актуальні стратегічні пріоритети регіонального розвитку, зокрема відповідає завданням, окресленим у Стратегії розвитку Тернопільської області на 2021-2027 роки та супровідному Плані заходів щодо її реалізації.

Також, тематика дисертації узгоджується з напрямками наукових досліджень, що реалізуються на кафедрі географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Зокрема, йдеться про виконання науково-дослідних тем, присвячених географічним аспектам людського розвитку, просторовому плануванню та аналізу трансформаційних процесів у регіональному контексті. Дисертація стала логічним продовженням досліджень, проведених у рамках тем «Географічна характеристика людського розвитку Західного регіону України» (2016-2020 рр, №0116U004086) та «Просторове планування і трансформаційні процеси регіонального розвитку Карпато-Подільських областей України» (2021-2025 рр, №0121U100332).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, сформульованих у дисертації

Наукові положення, сформульовані у дисертації, є цілком обґрунтованими, логічно підкресленими в меті дослідження та належним чином підтвердженими системою виконаних завдань. Теоретико-методологічна база дослідження базується на сучасних підходах суспільної географії, зокрема геопросторовому, системно-структурному та історико-географічному. А застосування, як загальнонаукових, так і спеціалізованих методів (історико-географічного,

картографічного, геоінформаційного, методів типізації, багатофакторного аналізу тощо), забезпечило високий ступінь достовірності та обґрунтованості отриманих висновків.

Наукові положення дисертації підтверджено глибоким аналізом широкої бази емпіричних даних, зокрема статистичних, картографічних, нормативно-правових, а також результатами власних розрахунків і просторових досліджень. В процесі роботи здійснено типізацію поселень за етапами їх заснування, за генетичним та топографічним типом, за функціональним призначенням, як результат аналізу чинників формування систем розселення. Вивчено просторову структуру та трансформаційні процеси в межах Тернопільської обласної системи розселення, запропоновано нові підходи до виділення систем розселення локального рівня в контексті змін адміністративно-територіального устрою.

Обґрунтованість положень додатково посилюється верифікацією результатів за допомогою геоінформаційних систем, картографування, порівняння з існуючими науковими підходами, а також прикладним значенням для планування територій на регіональному та локальному рівнях. Це свідчить про цілісність і наукову надійність отриманих результатів.

Оцінка змісту дисертації

Зміст дисертаційної роботи повністю відповідає поставленій меті та завданням дослідження. Структура роботи є логічною, послідовною та охоплює всі основні аспекти теми: від теоретико-методологічних основ до прикладного аналізу просторових трансформацій Тернопільської обласної системи розселення.

Робота складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі чітко визначено наукові підходи до вивчення систем розселення та обґрунтовано методику дослідження.

У другому розділі здійснено ґрунтовний аналіз факторів, що формують систему розселення області.

Третій розділ присвячено сучасним трансформаційним змінам у структурі розселення, зокрема у трьох ключових районних системах – Тернопільській, Чортківській та Кременецькій.

Четвертий розділ містить прикладний аналіз впливу змін у системі розселення на соціальну інфраструктуру, туристичний потенціал та фінансову спроможність громад.

Кожен розділ завершується висновками, що підсумовують здобуті результати. Такий підхід забезпечує цілісність дослідження та підкреслює логічну завершеність окремих етапів аналізу. У дисертації ефективно поєднано кількісний аналіз, картографічні матеріали та візуалізації, що посилює аргументованість і наочність викладеного матеріалу. Список використаних джерел є достатньо широким і охоплює як класичні, так і сучасні праці вітчизняних і зарубіжних авторів.

У цілому, зміст дисертації свідчить про високий рівень наукової підготовки автора, володіння сучасними методами суспільно-географічного аналізу та здатність до комплексного оцінювання просторових процесів регіонального рівня.

Практичне значення результатів дослідження

Результати дослідження мають практичне значення для планування та оптимізації системи розселення Тернопільської області в умовах децентралізації та просторових трансформацій. Запропоновані типізації та класифікації поселень можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері просторового планування та розвитку інфраструктури громад та території.

Дані про функціональні типи громад та рівень їх фінансової спроможності є основою для оцінки соціально-економічного потенціалу територій, визначення пріоритетів регіонального розвитку, раціонального розміщення об'єктів соціальної сфери та інфраструктури. У процесі стратегічного планування розвитку територіальних громад – при розробленні програм соціально-економічного розвитку, схем планування територій, оцінки фінансової

спроможності. В практичному застосуванні управління туристично-рекреаційними можливостями, культурною спадщиною та охороною природи – для визначення пріоритетних напрямів розвитку та збереження та покращення відповідного потенціалу на місцевому рівні та регіону в цілому.

Матеріали роботи також можуть використовуватися у стратегічному плануванні на рівні територіальних громад, при розробці регіональних програм розвитку, а також у науково-освітній діяльності – при підготовці фахівців з географії, регіонального розвитку, державного управління та суміжних дисциплін.

Дискусійні положення та побажання щодо вдосконалення змісту дисертації.

1. У дисертаційному дослідженні не має списку скорочень і аббревіатур, що ускладнює оперативне сприйняття викладеного матеріалу.

2. У структурному відношенні бракує аналізу адміністративно-територіального устрою області у 40-50-х роках минулого століття і простежити відповідність тодішніх районних систем розселення (39) і нинішніх локальних (55). Чи не вартувало взяти за основу виокремлення меж нинішніх ТГ за схемою адміністративно-територіального устрою 50-х років, адже райцентрами були міста і містечка зі сформованою системою розселення, соціальною сферою, транспортною інфраструктурою ?

3. На стор. 34 автор відніс до фахівців з теорії економічної та соціальної географії відомого фізико-географа, ландшафтознавця, геоеколога П. Шищенка, що є мабуть не зовсім коректним твердженням.

4. Не можу погодитися з автором щодо «спонтанного, необґрунтованого і примусового» формування територіальних громад (стор. 39). Якщо такі підходи мали місце, тоді необхідно аргументувати оці необґрунтовані виокремлення територіальних меж об'єктивними критеріями функціонування локальних систем розселення.

5. Не зовсім вдалою є приведена теза автора у висновках до 1 розділу «що *система* розселення є *системою* населених пунктів, пов'язаних...» (стор.54)

6. Окремі картографічні моделі третього (рис.3.2 – 3.10) і четвертого (рис.4.3; 4.8; 4.10) розділів важко читаються за рахунок дрібних підписів і умовних позначень, що є причиною неефективного групування елементів картографічного зображення.

7. В роботі переважає кількісна характеристика певних явищ, процесів (зокрема заповідних територій та об'єктів), не розкриваючи їх ролі, потенціалу для аргументації тверджень про значні перспективи розвитку туристсько-рекреаційної діяльності.

8. В роботі зустрічаються як орфографічні, так і граматичні помилки, виправлення яких потребує уважного вичитування.

На нашу думку, зазначені зауваження та побажання є дискусійними, тому можуть слугувати основою для наукового обговорення наявних проблем і уточнення позицій сторін. Вони не впливають на загальну високу оцінку опонентом виконаного дисертаційного дослідження.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею автора. Висновки, рекомендації та пропозиції, що характеризують наукову новизну кваліфікаційного дослідження, одержані автором особисто. При використанні праць інших вчених для аргументації актуальних положень дослідження обов'язково вказано посилання на відповідні праці. При аналізі дисертації порушень академічної доброчесності не виявлено.

Загальний висновок

Наведене вище дозволяє зробити висновок, що дисертаційне дослідження Салія Михайла Васильовича «Сучасні трансформаційні процеси Тернопільської обласної системи розселення та їх вплив на просторовий розвиток» представлене на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 10 – Природничі науки за спеціальністю 106 – Географія, є актуальною, завершеною та самостійною працею. Робота наділена науковою новизною, має вагоме теоретичне та практичне значення та відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради

закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), а також «Вимогам до оформлення дисертації» затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р. (зі змінами внесеними Наказом Міністерства освіти і науки України №759 від 31.05.2019 р.).

Вважаємо, що Салій Михайло Васильович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 10 – Природничі науки за спеціальністю 106 – Географія.

Офіційний опонент

доктор географічних наук, професор,
завідувач кафедри геоекології та гідрології
Тернопільського національного педагогічного
Університету імені Володимира Гнатюка

Любомир ЦАРИК

Вчений секретар

Галина ДРАПАК

Підпис *Галина С. Драпак*
з а с в і д ч у ю:
Начальник відділу кадрів *Г. Драпак*